

ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ВІДНОШЕННЯ ДО ПРИРОДИ ІЗ ВРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАКОНІВ В ПОЕТИЧНОМУ ЕПОСІ М. РИЛЬСЬКОГО

Розглянуто актуальність гармонізації відносин у поезії М. Рильського та мету освітнього процесу студентів, екологічної освіти і виховання, завдання вищої школи, формування оптимальних відносин між людиною та природою, необхідність прийняття економічних рішень із врахуванням екологічних наслідків та законів природи, важливість вивчення навчальних дисциплін “Екологія людини” та “Екологічна економіка”.

Ключові слова: природа, людина, оптимізація відносин, екологічні закони, екологічна економіка, екологічна освіта, екологічне виховання, освітній процес.

Тільки тепер, в умовах екологічної кризи, людство починає поступово усвідомлювати глобальність все нових і нових проблем з питань регульованого розвитку між людиною і природою, і шукати методи їх вирішення. Серед цих проблем найважливішою виступає проблема освіти в галузі навколишнього середовища.

В сучасних умовах екологічна освіта посідає значне місце. Мета екологічної освіти і екологічного виховання єдина – формування оптимальних відносин людини із середовищем її життя. У роботі із студентською молоддю, незалежно від профілю навчання і спеціальності, головне завдання і мета виховних зусиль повинні бути направлені на те, щоб донести до свідомості студентів думку гармонізації відносин людини і природи.

Поет М. Рильський, який був душею і совістю свого народу, говорив: “Природа і її краса повсякденно супроводжують літературу і мистецтво, протягом багатьох століть становлять незмінну і дуже важливу складову частину поезії, живопису, музики”.

Одне із завдань вищої школи – не просто дати загальні відомості студентам з екології, а сформувати нову культуру відношення до природи через усвідомлення своїх професійних завдань і наслідків, до яких може призвести особиста майбутня діяльність. У сучасних умовах розвитку суспільного виробництва будь-які економічні рішення повинні прийматися з врахуванням екологічних наслідків і поки що, на жаль, цей тезис не став стержневим як в теорії і практиці господарських, адміністративних керівників, так і в усій системі життя, навчання, виховання кожної людини. Ціль економіки – підвищувати,

покращувати добробут людей за рахунок використання природних ресурсів і люди звикли приймати послуги природи, звикли думати, що її кладові ніколи не спорожніють.

І лише економічні кризи, що виникають у різних точках земної кулі за останній час примусили задуматися, що не можна тільки обирати природу, нічого не даючи їй взамін, не можна не підраховувати, у віщо обійшлися людству нові досягнення і що закони природи не загубили своєї сили і збереження людства наразі і в перспективі залежить від наших знань про природу і розумних дій по відношенню до неї.

“Люби природу не як символ
Душі своєї,
Люби природу не для себе,
Люби для неї”, – писав М. Рильський.

Наполеглива праця над оздоровленням і вдосконаленням природи задля щастя народу – це суть героїв багатьох ліричних портретів Рильського. Люди, відповідно до законів природи, мають надавати своєю працею, розумом їй нової краси – вищої. Людина не повинна поводитися з природою, як завойовник.

У творчості М. Рильського природа – неповторна, ніжна, тонка. Вона як музика. Спілкування з природою в його творчості викликає радість і насолоду найпалкішої любові до рідного краю. Природа рідного краю дорога серцю в поезії Рильського. Це і розмаїття та запах квітів, і шепіт води та дібров зелених, і спів пташок дзвінкоголосих. Природа прекрасна і мінлива. З настроями людини вона контрастує і гармоніює водночас. Красу рідної природи М. Рильський дуже тонко відчуває, тому він є найвизначнішим українським поетом у змалюванні рідної природи. І не випадково, що своєрідними алегоричними паралелями до людського життя є вірші, що в них оспівується природа. Так у збірці поезій “Троянди й виноград” (1957) висвітлює життя людини, мистецтво, труд. В його творчості яскраво втілюються ідеї народної естетики – утвердження єдності краси природи й людської праці. “Троянди й виноград, красиве і корисне” мають нерозривно поєднуватися у серці кожного українця. Приносити користь Вітчизні, збагачувати себе духовно закликають його вірші про природу.

Вже в перших поезіях Рильського постає світ природи, також й тих віршів, що склали збірку “На білих островах” (1910). Головним образом ліричних поезій збірки “Під осінніми зорями” (1918) також є природа рідного краю.

У кожному рядку своєї творчості Максим Рильський доводить, що людина і природа є нероздільними. Особливо він наголошує на відчутті краси природи людиною і доходить висновку, що без природи людина існувати не може. У віршах поета відбувається поєднання природи та праці. Він змальовує своє поєднання з природою та

відчуває себе невіддільною її частинкою. Цінність його творчості у тому, що він оспівує природу не ізольовано від людини. Поет закликає не обкрадати себе духовно та не відсторонюватись від краси в житті, від чарівного світу природи, мистецтва.

М. Рильський почав писати досить рано – у 12 років, а опублікував першу збірку “Під осінніми зорями” в 15 років (1918). Повний юнацького захоплення від життя, що виливається в його ранніх творах в утвердження краси й гармонії як домінант буття; утвердження віри й краси як стрижнів, які тримають людину в цьому світі; возвеличення краси й гармонійності світу; висловлення бажання жити. Його ліричний герой – людина, яка любить життя, його красу й натхненно йде в майбуття; міфологічні істоти: вид пречистої надії; дух життя; дух природи: вітер, зграї голубів, води; моління й віра, клятва, серце, синя глибина. Символічні образи: голуби (символ божественної присутності); пречиста надія (символ чистоти, асоціація з Пречистою Дівою Марією як символом надії, захисту); неба береги (символ досяжної гармонії); блакитний, ясний, золотий (християнські символічні кольори чистоти, божественності); води (символ стихії першотворення, життя).

Молюсь і вірю. Вітер грає
І п'яно віє навкруги,
І голубів тремтячі зграї
Черкають неба береги.

І ти смієшся, й даль ясніє,
І серце б'ється, як в огні,
І вид пречистої надії
Стоїть у синій глибині.

Кленусь тобі, веселий світе,
Кленусь тобі, моє дитя.
Що буду жити, поки жити
Мені дозволить дух життя!

Ходім! Шумлять щасливі води,
І грає вітер навкруги,
І голуби ясної вроди
Черкають неба береги.

Поет стверджує, що людина може бути по-справжньому красивою лише у поєднанні краси і корисної праці.

Природа розмовляє мовою законів, принципів та правил, тобто постулатів. Кожен вид живих організмів розуміє цю мову по-своєму і тому поводить себе в житті по-різному. Щоб краще розуміти природу, знати її вимоги до поведінки спільноти, необхідно вивчити її мову – зрозуміти змістове, або семантичне, навантаження всіх постулатів [1, с. 45].

Постулат (екологічний закон) “Фізико-хімічної єдності живої речовини” В. І. Вернадського, найменш усвідомлений людством, тому через погане розуміння екологічних закономірностей звичайно ігнорується той факт, що людина як біологічний вид живого також знаходиться в складі глобальної світової трофічної “сітки життя” і для свого виживання вона мусить підвищувати стійкість та надійність біосфери, в першу чергу, збереженням та підвищенням видового різноманіття планети [1, с. 46].

Рильський кохався у природі з дитинства та прагнув збагнути її таємниці. В його картинах, оповіданнях та поетичному епосі присутні завжди гармонійна краса і щедрість природи. Низку цінних думок щодо ролі природи у розвитку мистецтва та літератури Рильський висловлював у наукових статтях “Природа і література”, “Про людину для людини”, де митець обґрунтував “благотворний вплив природи на всі ділянки людського життя”. Бо природа – це є невичерпне джерело життя і творчості.

Природа України і її культура становлять нерозривну єдність у поемі Рильського “Слово про рідну матір”, де образ рідної української землі є величним. Кожна мить, яка дарує щастя спілкування з дорогими для нас людьми, Богом, природою, є неповторною. Не випадково учні Рильського поважали за багатющу пам’ять, знання, чуйне до них ставлення. Він умів пробудити любов до того, що сам любив

“Моя Батьківщина – це поле без меж

Моя Батьківщина не знає назад, вперед її кроки”.

Він збагатив українську літературу новими мотивами та образами, високо підняв культуру українського слова. Рильський оновив давні поетичні жанри і вони звучать і досі як найсучасніші, найвідповідніші сучасним естетичним смакам та запитам.

М. Рильський був поетом-ерудитом. Митець у пошуках краси й душевної рівноваги – це є ідеалом поета, який розуміє що відчуття щастя складається з дрібниць: сонце, блакитне небо, погляд коханої, тонке віття дерев. Цього досить, що зрозумівши, що у цьому і є краса життя, сказати: “Солодкий світ”.

Рильський – один із найславетніших поетів-класиків України ХХ століття.

Посилення уваги до питань збереження навколишнього середовища висуває ще одну надзвичайно важливу проблему створення такого стану речей, щоб ціна продуктів

віддзеркалювала реальні екологічні витрати. Але, на жаль, ця концепція не витримує наразі критики з двох позицій: по-перше, в силу об'єктивних причин неможливо з достатньою точністю розрахувати реальні збитки від забруднення і по-друге, проведення таких розрахунків складне і занадто дороге. Тому проблема розробок економічних важелів збереження навколишнього середовища, які були б точними, дійовими, нескладними і не занадто дорогими залишається, а її вирішення потребуватиме часу і оригінальних підходів.

Вимогою часу освітнього процесу має стати введення в навчальний процес всіх без виключення навчальних закладів нових інтегрованих комплексних дисциплін, вивчення яких сьогодні є надзвичайно актуальним – це курс “Екологія людини” та “Екологічна економіка”. Дуже важливо, щоб еколого-економічні проблеми навколишнього середовища стали невід’ємною складовою частиною не тільки вузів України, але і шкіл, всіх навчальних закладів підвищення кваліфікації.

У зв'язку з цим треба відмітити особливе значення нововведеного для вивчення студентами курсу “Екологічна економіка”, який, у свою чергу, потребує наразі досконалої методичної бази. Вже навіть опубліковано видання навчально-методичний посібник “Економіка природокористування”, автори Блажкевич Т.П., Волочков В.В., яке на Першому Всеукраїнському конкурсі “Університетська книга – 2010” посіло перше місце і Житомирський національний агроекологічний університет було нагороджено дипломом та почесним призом. Саме в цьому посібнику автори розглядають нове економічне учення “екологічна економіка”, його відмінність від традиційного, яка має бути заснована на законах Землі, Космосу і Всесвіту. Людина ж як частина Природи повинна функціонувати за її законами. У книзі обґрунтовано необхідність наукової систематизації всіх сформульованих і підтверджених впродовж тисячоліть фізичних, хімічних, екологічних і економічних парадигм, законів, принципів і правил, що відображають окремі сторони явищ і процесів, що відбуваються у Природі як єдиного цілого живого організму, дано оцінку існуючим філософським ученням, які не враховують екологічну небезпеку неузгодженості наукових, технічних, господарських рішень, що приймаються.

У поетичному епосі М. Рильського йдеться про те, що людина може бути посправжньому красивою лише у поєднанні краси і корисної праці.

Пора припинити розглядати Природу як “комору” з необмеженими “нічийними” запасами, куди кожна людина у будь-який час може входити “без стука” і брати все, що їй скільки захочеться для того, щоб задовольнити свої все зростаючі потреби. Під поняттям “природа” в загальному сенсі слова розуміють всі відомі об'єкти, явища і процеси, тобто все, що існує у Всесвіті, Космосі та на Планеті Земля. Таким чином, якщо душа існує, то

вона підпадає під визначення елемента Природи, якщо немає – то і говорити про неї нічого не доводиться. До природи, у вузькому сенсі слова, біологи відносять біосферу (сферу життя) Землі, яка, як відомо, є і сферою життя людини. Але якщо душа людини має неземне походження, то вона підпадає під визначення Природи, в загальному сенсі слова, а біосферафандр, в якій вона втілюється на Землі, є елементом Природи, у вузькому сенсі слова. У будь-якому випадку, людина є частиною Природи, причому не найвагомішою, оскільки все створене нею складає лише незначну частину речових, енергетичних і інформаційних ресурсів не лише Всесвіту, але і планети Земля. А якщо частина володіє якоюсь властивістю, то ціле тим більше володіє цією властивістю і якимись іншими властивостями, невластивими частині (принцип системності). Тому, якщо елемент Природи є живим організмом, то Природа, Космос, Всесвіт тим більше ним є. Отже, людина як елемент живого організму Планети, Космосу, Всесвіту повинна функціонувати в їх інтересах, за їх законами і принципами, а не по вигаданим самою людиною законам, принципам і правилам людяності, гуманізму та підвищення добробуту [1, с. 46].

Вже в перших віршах Рильського постає світ природи, також й тих, що склали збірку “На білих островах” (1910). Головним образом ліричних поезій книжки “Під осінніми зорями” (1918) також є природа рідного краю. У кожному рядку своєї творчості Максим Рильський доводить, що людина і природа є нероздільними. Особливо він наголошує на відчутті краси природи людиною і доходить висновку, що без природи людина існувати не може. У віршах поета відбувається поєднання природи та праці. Він змальовує своє поєднання з природою та відчуває себе невіддільною її частинкою. Цінність його творчості у тому, що він оспівує природу не ізольовано від людини. Поет закликає не обкрадати себе духовно та не відсторонюватись від краси в житті, від чарівного світу природи, мистецтва. Людина може бути по-справжньому красивою лише у поєднанні краси і корисної праці.

Вірш “розмова з другом” поета – це художнє відкриття прекрасного в природі, змалювання ніжної і чуйної душі людини-творця, яка не лише відчуває красу рідної природи, зазнає втіхи від неї, але й змінює, збагачує її в ім’я щастя всього народу.

У вірші створено яскравий малюнок лісу в пору весняного розквіту, коли з найбільшою силою розкривається людям його краса.

Ліс у вірші автора - це образ уособлення. Він виступає як друг, з яким веде розмову ліричний герой твору, слухає його “лісову пісню”, милується його красою.

Рослинне багатство українського лісу, його різнобарвна краса і чудова музика чарує ліричного героя. Поет живописує словом, створює зорові і слухові образи, які викликають різні психологічні переживання, викликають захоплення красою природи, її

вічно мінливим життям.. В “оживленні” лісу важливу роль відіграють красиві тропи – метафори й уособлення.

Ліс зустрів мене як друга

Тінню від дубів крилатих

Смутком білої берези, що дорожчий нам за радість...

Тут знайшли яскраве художнє втілення ідеї народної естетики – утвердження єдності краси природи й людської праці. Вірш завершується полум'яним закликком поета-патріота, поета-гуманіста: розумно користуватися багатством природи, берегти її красу, постійно і наполегливо працювати над її відновленням, бо для щастя людини потрібні "троянди й виноград", краса природи і матеріальний достаток. Отже, поет закликає нашого сучасника не тільки самовіддано і творчо працювати, відчуваючи радість від своєї праці, приносячи користь людям і Вітчизні, а й збагачувати себе духовно. Ми не повинні бути холодними до краси, яка оточує нас, байдужими до чарівного світу мистецтва. У серці українця мають нерозривно поєднуватися "троянди й виноград, красиве і корисне". Лише за такої умови вона буде дійсно щасливою.

Література та джерела

1. Блажкевич Т. П. Економіка природокористування : навч.-метод. посіб. / Т. П. Блажкевич, В. В. Волочков. – Житомир : Вид-во Житомир. нац. агрокол. ун-ту, 2008. – 424 с.
2. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1991.- 270с.
3. Вернадский В. И. Живое вещество / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1978. – 358 с.
4. Реймерс Н. Ф. Природопользование: слов.-справ. / Н. Ф. Реймерс. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
5. Рильський М. Лірика / М. Рильський; упоряд. П. Д. Моргаєнко. – К.: Дніпро, 1984. –286 с.
6. Рильський М. Поеми / М. Рильський. – К.: Худ. літ-ра, 1946. – Т. 2. – 236 с.
7. Рильський М. Твори: в 2-х т. / М. Рильський. – К.: Дніпро, 1976. – Т. 1. Лірика. – 430 с.; Т. 2. Поеми й цикли. – 364 с.
8. Рильський Максим. Твори: в 3-х т. / М. Рильський. – К.: Худ. літ-ра, 1955. – Т. 1. – 481 с.; Т. 2. – 328 с.; Т. 3. – 427 с.